

GOVORNO-JEZIKOVNE MOTNJE PRI PREDŠOLSKIH OTROCIH / mag. Nataša Satler, spec. soc. del., spec. dipl. ing. teks. / OŠ Kungota

TEORETIČNA IZHODIŠČA

Govor je zelo pomemben v človekovem razvoju, saj gre pri tem za oblikovanje človeka kot posameznika in za vzpostavljane komunikacij z okolico (Marjanovič Umek 1990).

Govor je sposobnost, ki je lastna samo človeku, je zapletena in najmlajša po razvoju (Vizjak Kure 2010).

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami so skupina otrok, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije. Odstopanja na teh področjih pomembno vplivajo na otrokovo vsakodnevno sporazumevanje in učenje. Posledice motenj se odražajo na otrokovi sposobnosti interakcije z okoljem, učenju prek jezika in vedenju že v predšolskem obdobju (Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami 2015).

Otrok pred samo zmožnostjo izražanja svojih misli preide določene razvojne faze, kjer se v svojem ritmu nauči usklajevanja gibov različnih mišičnih skupin in govornih organov, česar rezultat je artikuliran govor. Predšolsko obdobje je ključnega pomena za razvoj govornega sporazumevanja in pravilne izreke, saj se takrat pri otroku hitro razvijajo mišične sile in živčne poti. Pogoji za razvoj govora so zdravi govorni organi in govorila ter centri v možganih in usklajenosti v delovanju prsnih in trebušnih mišic, saj v nasprotnem primeru lahko slej ko prej nastanejo težave pri govoru (Sgerm 2004).

Za pravilen razvoj govora je nujno naslednje:

- pravilno razvite psihične funkcije;
- zdrav živčni sestav;
- zdrava in pravilno razvita govorila;
- pravilen govor okolice, v kateri živi otrok (Omerza 1972).

Visoka kakovost vrtca je še posebej pomembna za otroke iz manj spodbudnega socialnega okolja, v katerem so otroci praviloma deležni manj govornih spodbud, govor staršev je manj bogat, na razpolago imajo manj igrač, knjig in drugih, za otrokovo starost primernih materialov. Vrtec ima pozitiven učinek tudi zaradi vrstnikov v skupini, v kateri otroci pridobijo pomembne govorne izkušnje, kar pa lahko tudi v širšem pomenu pomaga zmanjšati razlike med otroci glede na različno izobrazbo njihovih staršev in njihovega družinskega okolja (Marjanovič Umek in drugi 2006).

O zapoznelem jezikovnem razvoju otroka govorimo takrat, ko razvoj sicer časovno zaostaja, vendar poteka v normalnem zaporedju, o motnji pa, kadar razvoj močno zaostaja in ne poteka v normalnem razvojnem zaporedju. S specifično jezikovno motnjo imamo opraviti tedaj, ko sta sluh in inteligentnost normalna, jezikovni razvoj pa je moten. Motnje v jezikovnem razvoju so lahko na ravni razumevanja ali sporočanja (Žerdin 2003).

Mnogo otrok se zaradi težav izgovarjave prične izmikati verbalni komunikaciji, področje govornih stikov pa zamenja za kakšne druge načine komuniciranja, npr. geste (Smole 2009).

Vzroki za težave v razvoju govora so lahko različni:

- organski vzroki, kot so izguba sluha, senzomotorne okvare govornega aparata ali šibkosti in prizadetosti kognitivnih funkcij;
- dejavniki okolja, kot je socialnokulturna prikrajšanost.

Zapoznili pojav ali zastoj v govornem razvoju otroka je prvi pokazatelj jezikovnih težav (Grobler 2002).

Otrok, ki preživlja zgodnje otroštvo samo v krogu družine, ki malo ali slabo govori, tudi sam ne bo razvijal

spretnosti, ki mu je sicer dana po naravi. Znaki, ki nakazujejo na jezikovne težave pri otroku, ki jih najprej opazijo starši in vzgojitelji:

- otrok malo govori;
- govorno besedilo je slabo razumljivo;
- ne razume, kaj govorijo drugi;
- ima posebne težave pri pisnem sporočanju (Žerdin 2003).

Novljan (1993, 12) govorne napake deli v pet skupin, in sicer:

- motnje artikulacije ali izgovarjave glasov;
- jezikovne motnje;
- motnje ritma in tempa govora;
- motnje glasu oz. fonacije;
- motnje branja in pisanja.

Govorno-jezikovno motnjo opredeli logoped v skladu s strokovnimi standardi po kriterijih za opredelitev motnje. Motnje se pojavljajo na kontinuumu od lažje do težke motnje na enem ali več področjih: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost govora. Pomemben dejavnik za opredelitev govorno-jezikovne motnje je ugotovitev, da govorno-jezikovna motnja pomembno vpliva na otrokove vzgojno-izobraževalne potrebe in njegovo delovanje ter uspešnost v vzgojno-izobraževalnem procesu. Glede na govorno-jezikovne motnje razlikujemo otroke z lažjimi, zmernimi, težjimi in težkimi govorno-jezikovnimi motnjami (Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami 2015).

Potek izreke glasov pri otrocih ni slučajen. Najprej otrok obvlada soglasnike (ki v začetku niso tako stabilni kot pri odraslih) in nekatere samoglasnike. Razvojni proces za glasove p, b, n, j ter za t, d, k, g, v je končan še pred drugim letom. Po drugem letu se začnejo razvijati f, h, l, c, z, s in proti koncu tretjega leta se začnejo razvijati r, č, ž, š. Do četrtega (petega) leta naj bi bil razvoj izreke glasov končan. Naravno

je, da je med otroki veliko izjem. Pri treh (štirih) letih je artikulacija glasov r, ž, š še nestabilna, nepopolna in pri večini otrok predvsem nezadostno utrjena. Pri petih letih naj bi se razvoj izreke glasov končal, čeprav je razvidno, da sičniki in šumniki č, z, š delajo mnogim otrokom težave predvsem v soglasniških skupinah. Ker pa je samo razvoj glasov odvisen od okolja, v katerem otrok živi, ne moremo posplošiti povprečnega razvoja vrstnega reda pri posameznem otroku. V predšolskem obdobju so pogostejše naslednje govorne motnje: bebljanje, jecljanje in brbotanje, manj pogoste pa so zakasneli govorni razvoj in nosljanje. Po petem letu starosti otroka naj bi bili starši, vzgojitelji in drugi, ki prihajajo v stik z otrokom, pozorni na odstopanja v govornem izražanju. Če govor otroka odstopa od drugih, je potrebno poiskati ustrezno strokovno pomoč. Najbolj ustrezno strokovno pomoč otrokom z govorno-jezikovnimi motnjami nudi in daje logoped (Grobler 1985).

OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA

Pomembno vlogo pri razvijanju govora in jezika pri predšolskem otroku imajo strokovni delavci v vrtcih. Zaznavanje govorno-jezikovnih motenj v predšolskem obdobju in delo strokovnih delavcev na tem področju je zelo pomembno.

Zanimalo nas je, kako so strokovni delavci seznanjeni z vrstami govorno-jezikovnih motenj pri otrocih v predšolskem obdobju ter s kakšnimi dejavnostmi in kako pogosto izvajajo vaje za odpravljanje teh.

CILJ RAZISKAVE

Osnovni cilj raziskave je bil ugotoviti, kako so strokovni delavci seznanjeni z vrstami govorno-jezikovnih motenj v predšolskem obdobju in kako pogosto ter s katerimi dejavnostmi strokovni delavci v vrtcih razvijajo področje govora in jezika pri predšolskih otrocih.

RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

1. Ali so strokovni delavci seznanjeni z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih?

2. Ali so strokovni delavci v skupini že imeli otroka z govorno motnjo?
3. Katero vrsto govornih motenj so imeli predšolski otroci v teh skupinah?
4. Ali strokovni delavci menijo, da pripomorejo k odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih v njihovih skupinah?
5. Na kakšne načine strokovni delavci poskušajo odpravljati govorne motnje?
6. Kako pogosto strokovni delavci izvajajo vaje za odpravljanje govornih motenj pri predšolskih otrocih?

METODA IN RAZISKOVALNI PRISTOP

Metoda raziskovanja je deskriptivna ali opisna, ker smo z njo spoznavali problematiko na ravni kakovosti in količine. Raziskovalni pristop je kvantitativna empirična pedagoška raziskava.

VZOREC

Vzorec je bil namenski in priložnostni. V raziskavo je bilo vključenih 88 strokovnih delavcev s področja celotne Slovenije, ki so bili izbrani naključno. V statistično množico so zajeti podatki, pridobljeni na podlagi anonimno izpolnjenega spletnega vprašalnika o

zaznavanju in delu na področju govorno-jezikovnih motenj v predšolskem obdobju. Način izpolnjevanja spletnega vprašalnika o zaznavanju in delu na področju govorno-jezikovnih motenj v predšolskem obdobju je bil tak, da so strokovni delavci odgovarjali na vprašanja izbirnega tipa večstranske izbire in vprašanja odprtega tipa. Vprašalnike so strokovni delavci izpolnjevali anonimno.

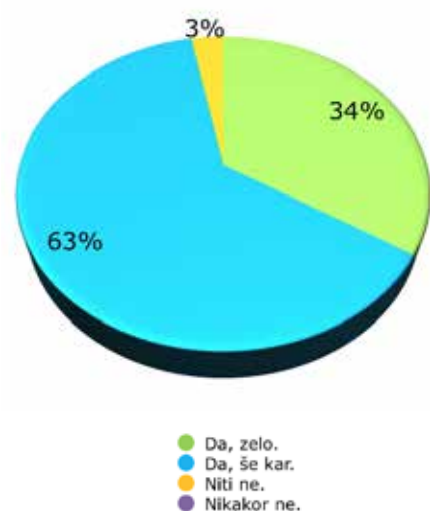
POSTOPKI OBDELAVE PODATKOV

Podatke, dobljene z vprašalniki, smo statistično obdelali v Microsoft Excelovem programu in rezultate predstavili z grafi in deskriptivno.

REZULTATI IN RAZPRAVA

V nadaljevanju so podani rezultati o zaznavanju govorno-jezikovnih motenj v predšolskem obdobju in pogostosti ter vrstah dejavnosti, s katerimi strokovni delavci v vrtcih razvijajo področje govora in jezika pri predšolskih otrocih.

Iz Grafa 1 je razvidna seznanjenost strokovnih delavcev z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih.

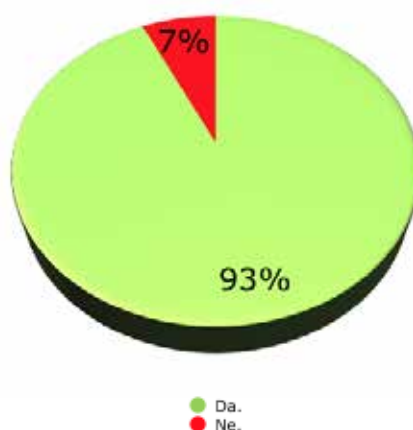

Graf 1: Seznanjenost strokovnih delavcev z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih

63 % strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, meni, da so še kar dobro seznanjeni z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih. Zaskrbljujoče je, da jih 3 % meni, da

z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih niti niso seznanjeni, kar verjetno nakazuje na pomanjkanje strokovnega znanja s tega področja.

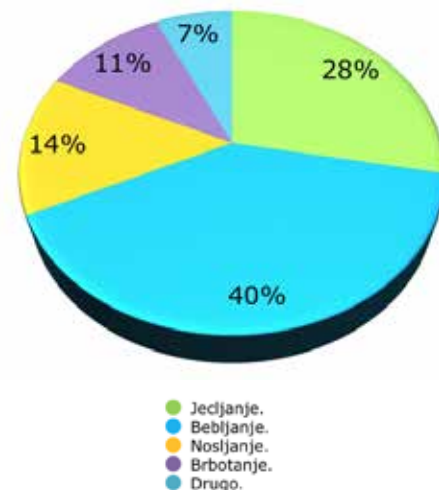
Iz Grafa 2 je razvidno, koliko strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, je v svoji skupini predšolskih otrok že imelo otroka z govorno-jezikovno motnjo.

Graf 2: Število strokovnih delavcev, ki so v svoji skupini predšolskih otrok že imelo otroka z govorno-jezikovno motnjo

93 % strokovnih delavcev je v svoji skupini predšolskih otrok že imelo otroka z govorno-jezikovno motnjo, 7 % pa te izkušnje še nima. Glede na rezultate seznanjenosti strokovnih delavcev z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih pa je mogoče sklepati, da zaradi pomanjkanje strokovnega znanja s tega področja pri nekaterih strokovnih delavcih ti ne zaznavajo govorno-jezikovnih motenj pri vseh otrocih.

V Grafu 3 je prikazana vrsta govorne motnje ki so jo pri predšolskih otrocih, vključenih v svoje skupine, zaznali strokovni delavci, vključeni v raziskavo.

Graf 3: Vrsta govorne motnje, ki so jo pri predšolskih otrocih, vključenih v svoje skupine, zaznali strokovni delavci, vključeni v raziskavo

Strokovni delavci kot vrsto govorne motnje najpogosteje zaznavajo bebljanje, čemur sledi jedljanje, nosljanje in brbotanje. 7 % strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, je navedlo druge vrste govornih motenj. Navedli so nepravilno izgovarjavo besed, spuščanje črk ali zamenjavo črk, izpuščanje veznikov, izpuščanje predlogov, nerazumljiv govor in požiranje glasov zaradi prehitrega govora.

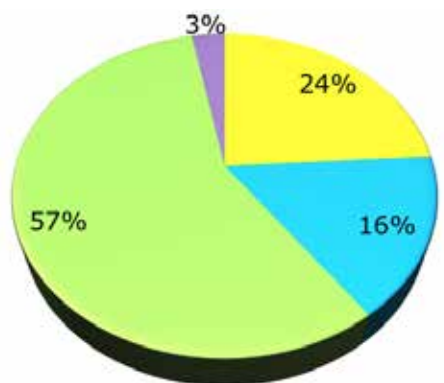
V Grafu 4 so prikazani rezultati o mnenju strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi o pomoči pri odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih.

Graf 4: Mnenja strokovnih delavcev o pomoči pri odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih

Iz rezultatov lahko razberemo, da 82 % strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, meni, da vsekakor pomagajo pri odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih. 14 % jih meni, da pri odpravljanju govornih motenj pomagajo le, če tako priporočajo strokovnjaki, medtem ko jih 4 % pri odpravljanju teh ne pomaga.

Nadalje nas je zanimalo, na kakšne načine strokovni delavci poskušajo odpravljati govorne motnje pri predšolskih otrocih (Graf 5).

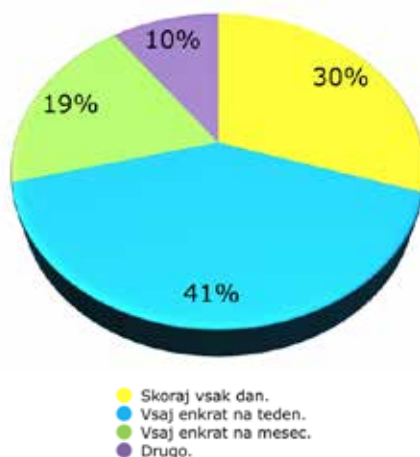

● Z vajami, ki jih predpiše strokovnjak.
 ● Z vajami, ki jih pripravijo strokovni delavci glede na mesečni načrt dela.
 ● Z različnimi govornimi igrami, ki se zdijo strokovnim delavcem pomembne in jih sami poskušajo.
 ● Drugo.

Graf 5: Načini, s katerimi strokovni delavci poskušajo odpravljati govorne motnje pri predšolskih otrocih

Največ strokovnih delavcev (57 %) poskuša govorne motnje odpravljati z različnimi govornimi igrami, ki jih poiščejo sami in se jim zdijo pomembne. 24 % strokovnih delavcev, ki je sodelovalo v raziskavi, poskuša govorne motnje odpravljati z vajami, ki jih predpiše strokovnjak, 16 % strokovnih delavcev pa z vajami, ki jih sami pripravijo glede na mesečni načrt dela. Strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, so pod druge dejavnosti in načine, s katerimi pomagajo pri odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih, navedli še vaje, ki so zapisane individualiziranem programu otroka s posebnimi potrebami, skupinske in individualne govorne vaje in spodbujanje pripovedovanja.

V Grafu 6 so prikazani rezultati o pogostosti izvajanja vaj za odpravljanje govornih motenj pri predšolskih otrocih.

Graf 6: Pogostost izvajanja vaj za odpravljanje govornih motenj pri predšolskih otrocih

Največ strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi (41 %), vsaj enkrat na teden izvaja vaje za odpravljanje govornih motenj pri predšolskih otrocih v njihovih skupinah. 30 % izvaja te skoraj vsak dan. Skoraj petina strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, pa teh ne izvaja, kar je zaskrbljujoče. Strokovni delavci, ki so sodelovali v raziskavi, so pri pogostosti izvajanja vaj za odpravljanje govornih motenj pod drugo navedli še priložnostno, po potrebi, sprotno opozarjanje, sprotno med komunikacijo z otrokom, redko, glede na število ur v odločbi o usmeritvi otroka.

SKLEP

S predšolskimi otroci je v skladu s cilji v Kurikulumu za vrtce potrebno izvajati dejavnosti, povezane s področjem govora in jezika. Menimo, da imajo strokovni delavci v vrtcu zelo pomembno nalogo v razvoju govora in jezika pri predšolskih otrocih in s tem tudi podporno vlogo pri odpravljanju govornih motenj.

Raziskava je dala vpogled v to, kako so strokovni delavci vključeni v raziskavo, seznanjeni z vrstami govorno-jezikovnih motenj pri otrocih v predšolskem obdobju in s kakšnimi dejavnostmi ter kako pogosto izvajajo vaje za odpravljanje teh.

Rezultati raziskave kažejo, da 63 % strokovnih delavcev meni, da so še kar dobro seznanjeni z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih. Zaskrbljujoče je, da jih 3 % meni, da z govorno-jezikovnimi motnjami pri predšolskih otrocih niti niso seznanjeni, kar verjetno nakazuje na pomanjkanje strokovnega znanja s tega področja. 93 % strokovnih delavcev je v svoji skupini predšolskih otrok že imelo otroka z govorno motnjo, 7 % pa te izkušnje še nima. Kot vrsto govorne motnje najpogosteje zaznavajo bebljanje, čemur sledi jecljanje, nosljanje in brbotanje. 82 % strokovnih delavcev, ki je sodelovalo v raziskavi, meni, da vsekakor pomagajo pri odpravljanju govornih motenj pri predšolskih otrocih, 14 % jih meni, da pri odpravljanju govornih motenj pomagajo le, če tako priporočajo strokovnjaki, medtem ko jih 4 % pri odpravljanju teh ne pomaga. 57 % strokovnih delavcev poskuša govorne motnje odpravljati z različnimi govornimi igrami, ki jih poiščejo sami in se jim zdijo pomembne, 24 % strokovnih delavcev poskuša govorne motnje odpravljati z vajami, ki jih predpiše strokovnjak, 16 % strokovnih delavcev pa z vajami, ki jih sami pripravijo glede na mesečni načrt dela. 41 % strokovnih delavcev, ki so sodelovali v raziskavi, vsaj enkrat na teden izvaja vaje za odpravljanje govornih motenj, 30 % izvaja te skoraj vsak dan, skoraj petina strokovnih delavcev pa teh ne izvaja.

Literatura

- Natalija Vovk-Ornik (ur.) (2015) *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Grobler Marinka (1985) Govorni razvoj, razvojne težave in govorne motnje. V Anica Mikuš-Kos (ur.), Strajnar Julijan (ur.) *Težave v otroštvu: kako pomagati* str. 190–197. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Grobler Marinka (2002) Otroci s specifično govorno-jezikovno motnjo. V Končnik Goršič, N. in Kavkler, M. (ur.) *Specifične učne težave otrok in mladostnikov*, str. 121–134. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladino in starše.
- Marjanovič Umek Ljubica (1990) *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: DZS.
- Marjanovič Umek Ljubica, Kranjc Simona in Fekonja Urška (2006) *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Izolit.
- Novljan Egidija (1993) Otroci z motnjami v razvoju. V Živeti skupaj: Zbornik s posveta o integraciji predšolskih otrok z motnjami v razvoju. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, str. 9–15.
- Omerza Zdravko (1972) *Govorne napake*. Ljubljana: DZS.
- Sgerm Dragica (2004) *Poslušam, slišim, izgovorjam*. Maribor: samozaložba.
- Vizjak Kure Tugomira (2010) *Spodbujanje razvoja senzorične, motorične, kognitivne, govora in jezika*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije.
- Smole Franc (2009) Pomen spremljajočih bolezni pri govorno-jezikovnih motnjah. V Prosnik, B.; Bijelić, D.; Smole, F. in Zorko, N. (ur.) *Kvaliteta slovenske logopedije v evropskem prostoru: zbornik referatov 2. kongresa logopedov Slovenije z mednarodno udeležbo*, str. 61–68. Maribor: Društvo logopedov Slovenije, Aktiv logopedov SV Slovenije: Center za sluh in govor.
- Žerdin Tereza (2003). *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše in društvo Bravo.